

стратегий розвитку на основі стратегий розвитку кафедр менеджмента, економічних факультетів, інститутів і університетів.

Ключеві слова: *компонент, модель, преподаватель, профессиональное развитие, система, стратегия, характеристика, PEST-анализ, SWOT-анализ.*

Стаття надійшла до редакції 4 травня 2018 року

УДК 376-056.45

Галина Онопченко,
ORCID ID 0000-0002-9346-7405
Олена Онопченко,
ORCID ID 0000-0001-9390-4639
м. Київ

СИСТЕМА ДІАГНОСТИКИ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ: ЇЇ КОМПОНЕНТИ, СТРУКТУРА ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

У статті розглянуто загальні аспекти створення, існування та розвитку системи діагностування, описано вимоги щодо функціонування в умовах діагностичного простору. Однією з умов пошуку та подальшого супроводу обдарованості у дітей, починаючи з раннього віку, є професійна готовність психологів і вчителів до професійної діяльності в режимі індивідуального підходу до кожного обдарованого. Запропоновано структуру такої системи, де розглядаються її компоненти та проаналізовано діяльність особистостей. Порівняння та ретельний аналіз отриманих результатів дасть змогу визначити індивідуальні особливості, властиві конкретній дитині, показати рівень розвитку її талантів.

Ключові слова: *система діагностування, обдарованість, структура.*

Сучасна проблема пошуку засобів діагностики розумових здібностей, пов'язаних із творчою діяльністю молодого покоління, стає досить важливою. Постає потреба суспільства в людях, здатних творчо підходити до будь-яких змін, нетрадиційно і якісно розв'язувати наявні проблеми, зумовлені прискоренням темпів розвитку суспільства і необхідністю підготовки людей до життя в мінливих умовах.

Тенденції в контексті індивідуального розвитку особистості, розгляд предметних знань та вмій як засобу їх досягнення впродовж останніх років у провідних країнах світу набувають поширення та значно посилюються. Освітня політика акцентує на розвитку креативних здібностей учнів, індивідуалізації освіти з урахуванням їх інтересів і схильностей до

творчої діяльності. Одним з основоположних принципів оновлення змісту освіти є її особистісна орієнтація на суб'єктні таланти кожного учня. Таким чином, гостро постає питання про організацію діагностичного простору, без якого неможливо організувати індивідуальний підхід до отримання освітніх послуг, що може призвести до того, що самореалізація особистості впродовж усього періоду навчання стає малоєфективною.

На сучасному етапі актуалізується питання побудови діагностичних психолого-педагогічних систем, які створюють необхідні передумови для пошуку, розкриття і розвитку обдарованості кожного учня.

Однією з умов пошуку та подальшого супроводу обдарованості в дітей, починаючи з раннього віку, є готовність психологів і вчителів до професійної діяльності в режимі індивідуального підходу до кожної обдарованої особистості. Знання психологів і вчителів про особливості діяльності з талановитими та обдарованими, розуміння феномену обдарованості загалом, уміння її вчасно діагностувати, здатність створювати умови для розвитку та реалізації в освітньому процесі, вміння і прагнення до взаємодії в режимі креативного діалогу визначають підготовленість психолога і вчителя.

Попри значну кількість досліджень, спрямованих на вивчення обдарованості, про що свідчать наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних педагогів й психологів (О. Антонова, О. Музика, О. Кульчицька (Україна), Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Панов, Б. Теплов, Н. Шумакова (Росія), Д. Векслер, Дж. Гілфорд, Дж. Равен, Дж. Рензуллі, Ф. Вільямс (США), А. Біне (Франція) та ін.), різноманіття аспектів і підходів у визначенні її природи, пошуку, виявленні умов розвитку і реалізації, значне коло питань залишається недостатньо розробленим. Зокрема, це стосується питань діагностики дітей, починаючи з раннього віку.

Розв'язання завдання пошуку, розвитку та реалізації талантів кожної дитини ми пов'язуємо з існуванням розвиненої системи діагностики обдарованості. Існування сучасних засобів і методів діагностики, а також можливість вільного доступу до них в режимі нон-стоп у певний момент часу є важливим аспектом у цьому питанні.

У процесі створення системи діагностики обдарованості дітей і молоді з використанням засобів ІКТ передусім акцентують на розв'язанні двох завдань (*діагностичному та розвивальному*).

З метою розв'язання діагностичного завдання необхідно створити комплекс засобів і методик, здатних допомогти виявити, наскільки в об'єкта дослідження виражені різні види обдарованості та зрозуміти, який вид обдарованості переважає на цей момент. Порівняння та ретельний аналіз отриманих результатів дасть змогу визначити індивідуальні особливості, властиві конкретній дитині, а також рівень розвитку її талантів.

Розвивальне завдання допоможе оцінити потенціал обдарованої дитини і в майбутньому визначити персональний вектор подальшого розвитку. У процесі використання комплексного підходу до виявлення обдарованості необхідно враховувати психолого-педагогічні вимоги [2, с. 15]:

- системний характер оцінювання різних аспектів поведінки і діяльності дитини;
- тривалість процесу ідентифікації;

– аналіз поведінки дитини в тих сферах діяльності, що максимально відповідають її схильностям та інтересам;

– багаторазовість і багатоетапність обстеження з використанням психодіагностичних процедур тощо.

Безліч наявних методик із виявлення обдарованості ґрунтуються на визначенні творчих здібностей особистості дитини. На нашу думку, необхідно проаналізувати найвідоміші з них. Так, Р. Стернберг вважав, що для творчої особистості характерними є: здатність йти на розумний ризик; готовність долати перешкоди; толерантність до невизначеності; готовність протистояти думці оточуючих [3, с. 27].

Зокрема Дж. Гілфорд вважає, що це: здатність до виявлення і постановки проблем; здатність до генерування значної кількості ідей; гнучкість, тобто здатність продукувати ідеї; оригінальність – здатність відповідати на подразники нестандартно; здатність до синтезу й аналізу [4].

Так, О. Кульчицька констатує, що творчій особистості притаманні такі риси: спрямований інтерес до певної галузі знання, який формується ще в дитинстві; висока працездатність; підпорядкування творчості духовної мотивації; стійкість, «упертість»; захоплення діяльністю [4, с. 184]. З огляду на це, у процесі створення нашої системи діагностування необхідно використовувати узагальнений перелік творчих здібностей особистості: сміливість думки; альтернативність; проблемне бачення; уміння переносити знання та досвід у нову ситуацію; генерування нових ідей; незалежність; гнучкість мислення; незалежність; здатність до самонавчання; фантазія; миттєве розуміння суті інформації; здатність знаходити протиріччя; схильність до ризику [там само, с. 190].

Отже, створення сучасної комп'ютерної системи діагностики обдарованості з віддаленим Інтернет-доступом дасть змогу в режимі електронного опитування отримувати достовірні результати про таланти та здібності опитуваної особистості. З цією метою потрібно визначити такі етапи:

– створення системи комп'ютерної діагностики з використанням Інтернет-технологій;
– створення бази даних методик діагностики обдарованості;
– розроблення системи аналізу даних, де задіяні такі показники: середнє, стандартне відхилення, асиметрія й ексцес. Останні два показники дають змогу визначити характер розподілу даних та їх близькість до нормального розподілу.

Фактичне проектування будь-якої програмної системи в спрощеному варіанті передбачає формування можливих режимів функціонування та наявність програмних складників, відповідальних за окремі режими.

Передусім для створення сучасної системи діагностики, так само як і для більшості програмних онлайн-систем, можна умовно визначити чотири базових режими:

1) *інформаційний* – відображення статичної чи динамічної інформації, де відсутня взаємодія з процесами діагностування;

2) *персональний* – процедури реєстрації, створення логіну, налаштування профілю тощо;

3) *адміністративний* – підсистема налаштування, перегляду накопичених даних, формування статичних сторінок;

4) *робочий* – проходження діагностичних тестів, перегляд результатів.

Інформаційний режим фактично є лише презентативним, адже він призначений для видачі користувачам ознайомлювальної інформації, що налаштовує на використання системи як діагностичного апарату, або на формування загальноживаних, допоміжних сторінок. Програмні модулі інформаційного режиму прості, оскільки лише в окремих випадках мають власний функціонал взаємодії (наприклад, модуль зворотного зв'язку, який має надіслати до адміністрації надану користувачем інформацію). У решті випадків, модуль відображення статичної інформації використовують багаторазово, отримуючи, як параметр, вказівку на інформації для відображення.

Персональний режим охоплює різні модулі, що спрямовані на взаємодію з конкретним користувачем. Кількість та функціонал таких модулів залежить як від концепції системи, так і від дизайнерського рішення. Необхідно визначити обов'язкові модулі: реєстрації нового користувача; авторизації користувача; налаштування профілю (персональні дані, параметри інтерфейсу тощо); сповіщення (зміни системи, нагадування про періодичні тестування, поява нових тестів).

Адміністративний режим використовують під час початкового налаштування системи (встановлення часових зон, зв'язку з базою даних, поштові налагодження та інші системні параметри, загальні для більшості програмних систем).

Відповідно до призначення програмної системи, за допомогою адміністративного режиму можна проводити налаштування безпосередньо тестів – зміну переліків дозволених тестів, їх групування, зміну індивідуальних параметрів тестів (наприклад, максимальний час проходження субтесту).

Адміністративний режим надає повне керування користувачами системи. Залежно від реалізації, це може бути (окрім стандартного редагування профілю) об'єднання користувачів у групи (класи), перегляд фінансових даних (баланс користувача, сплата за тестування тощо).

Додатково адміністратор має можливість переглядати як результати тестування за окремим користувачами (для налагодження чи перевірки функціональності тестів), так і загальний масив даних з урахуванням можливих фільтрів для побудови звітних, аналітичних або статистичних звітів із банку даних.

Потрібно зауважити, що робочий режим є більш містким як з точки зору функціонального навантаження, так і як програмний складник.

Головним модулем у робочому режимі є менеджер, який здійснює взаємодію користувачів із тестами, побудованими за єдиною об'єктною моделлю. Принцип наслідування, що властивий побудові програмних елементів за об'єктною моделлю, надає можливість функціонування різних за змістом тестів методами відображення й оброблення в єдиному просторі тестування. Менеджер проводить завантаження потрібних для тестування даних і безпосередньо контролює процес, коректність відповідей, час, відведений на проходження субтестів, а також забезпечує збереження результатів тестування в єдиному форматі.

Після завершення тестування менеджер розпочинає процедуру оброблення результатів і надає користувачам результуюче резюме. Збереження даних повного циклу проведення

тестування дає змогу надалі отримувати більш точні результати за попередніми тестуваннями у випадку уточнення алгоритмів аналізу результатів тесту.

Таким чином, система діагностики обдарованості здатна на ранніх етапах виявляти обдарованих дітей і будувати освітню та виховну діяльність з ними, спрямовану на подальший розвиток здібностей, однак лише за умови використання сучасних методів і методик та постійного наповнення й оновлення баз даних основи цієї системи.

Використані літературні джерела

1. Кульчицька О. І. Специфічні особливості поведінки обдарованої дитини / О. І. Кульчицька // Психологія. – 2001. – Вип. 14. – С. 184–190.
2. Лук'янчук Н. В. Робота з комунікативно обдарованим и учнями : метод. рек. / Н. В. Лук'янчук. – Київ : Ін-т обдар. дитини, 2013. – 107 с.
3. Стернберг Р. Практический интеллект = Practical Intelligence in Everyday Life / Р. Стернберг. – СПб. : Питер, 2002. – 272 с.
4. Guilford J. P. New frontiers of testing in the discovery and development of human talent / J. P. Guilford // Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems. – 1980.

References

1. Kulchytska, O. I. (2001). *Spetsyfichni osoblyvosti povedinky obdarovanoi dytyny [Specific features of the behavior of a gifted child]* Psychology. Kyiv. 14, 184-190 [in Ukrainian].
2. Lukianchuk, N. V. (2013). *Robota z komunikatyvno obdarovanyim y uchniamy [Work with communicatively gifted and students]*. Kyiv [in Ukrainian].
3. Sternberg, R. (2002). *Praktycheskyi yntellekt [Practical Intelligence in Everyday Life]*. St. Petersburg: Peter, 2002 [in Russian].
4. Guilford, J. P. (1980). New frontiers of testing in the discovery and development of human talent. *Seventh Annual Western Regional Conference on Testing Problems*.

Onopchenko Halyna, Onopchenko Olena. Diagnostic system of giftedness of children and youth: components, structure and functions.

In the article authors consider the general aspects of creation, existence and development of the diagnostic system; requirements for functioning in conditions of the diagnostic space are set forth. One of the conditions for the search and further accompaniment of talent in children, from an early age, is the professional readiness of psychologists and teachers for professional activity in the mode of an individual approach to each gifted person. The structure of the diagnostic system, capable of providing individual approaches to each gifted person, is proposed, its components and conditions of effective existence are considered. The optimality of the proposed system for the organization of effective monitoring and diagnostic tests of talent is substantiated. The results, processed with the help of the built-in module of the module, give an opportunity to compare and

thoroughly analyze the results, which greatly increases the chances of avoiding errors in determining individual abilities and personal qualities of each student, allowing to more accurately determine the level of development. The function described in detail describes it as a complex mechanism consisting of interconnected and interdependent subsystems.

The modern problem of finding the means for diagnosing mental abilities associated with the creative activity of the younger generation becomes very important. The growing need of society in people who can creatively approach any changes, solve existing problems non-traditional and qualitatively caused by acceleration of the development of society and the need to prepare people for life in a rapidly changing environment.

On the basis of the detailed analysis of the fullness of all components of the system and their interaction, proposals are made to provide educational and educational process at all levels with a complex of modern methods of diagnostics of giftedness. The ways of expanding the functional capabilities of diagnostic systems are shown with the use of automated data collection and processing.

Key words: *diagnostic system, giftedness, mental abilities.*

Онопченко Галина, Онопченко Елена. Система диагностики одаренности детей и молодежи: ее компоненты, структура и назначение.

В статье авторами рассмотрены общие аспекты создания, существования и развития системы диагностирования, описаны требования относительно функционирования в условиях диагностического пространства. Одним из условий поиска и дальнейшего сопровождения одаренности у детей, начиная с раннего возраста, является профессиональная готовность психологов и учителей к профессиональной деятельности в режиме индивидуального подхода к каждому одаренному. Предложена структура такой системы, где рассматриваются ее компоненты и анализируется деятельность личности. Сравнение и анализ полученных результатов даст возможность определить индивидуальные особенности, свойства конкретных учащихся и показать уровень развития их талантов.

Ключевые слова: *система диагностирования, одаренность, структура.*